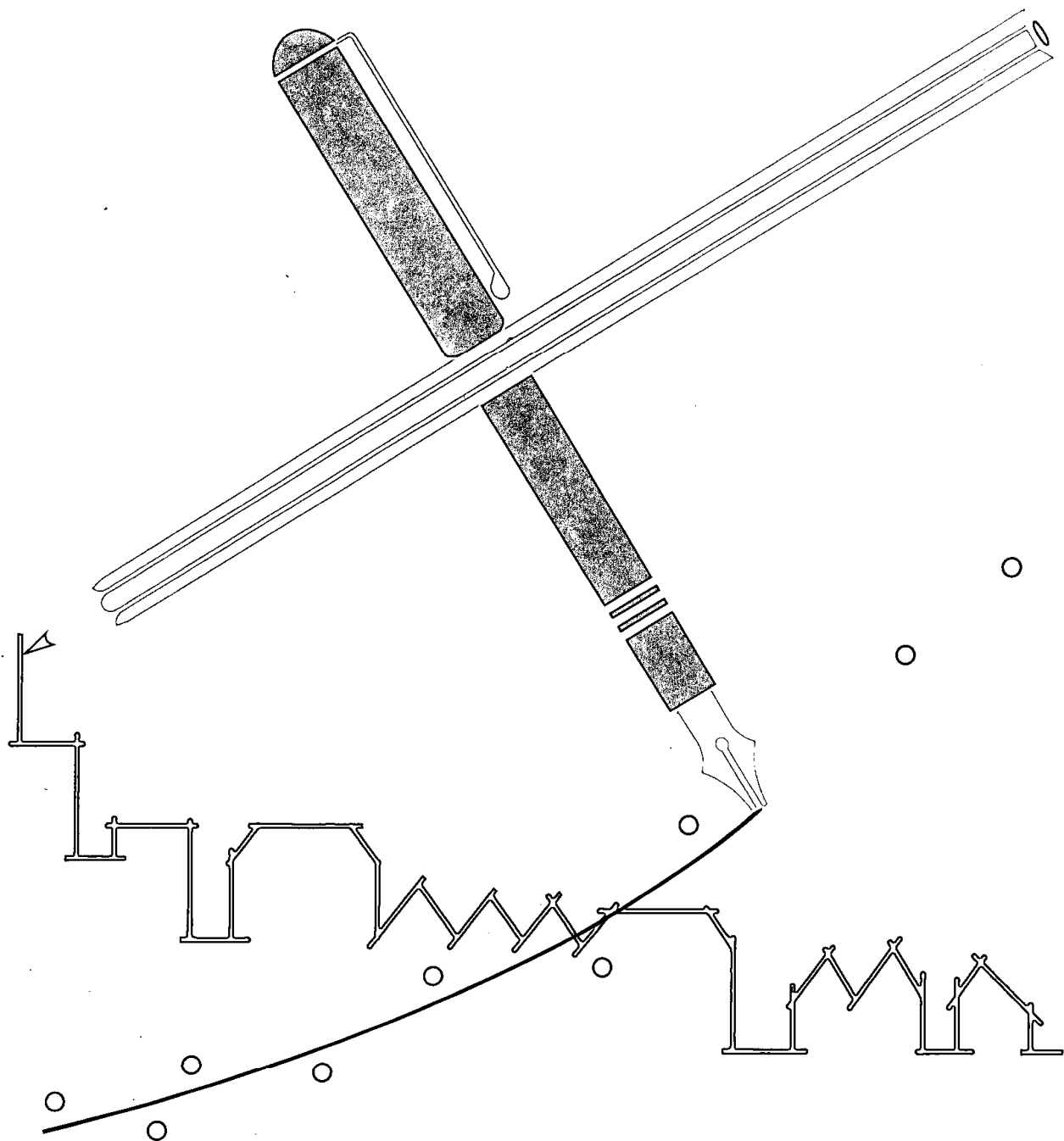

TUSSEN PEN EN POTLOOD

OVER ONTWERP EN ONDERZOEK VAN DE OMGEVING

AANGEBODEN BIJ HET AFSCHEID VAN PROF.DR. D. DE JONGE

MET BIJDRAGEN VAN: HEIMANS, MAAS, MENTZEL, PRAK,

PRIEMUS, VAN TOL, STEFFEN, WEEBER.

REDACTIE: VAN DER VOORDT, VAN WEGEN, VAN HOOGDALM

DELFTSE UNIVERSITAIRE PERS

TUSSEN PEN EN POTLOOD

Feestbundel met bijdragen over ontwerp en onderzoek van de gebouwde omgeving, samengesteld ter gelegenheid van het afscheid van prof.dr.ir. D. de Jonge als hoogleraar in het sociologisch onderzoek van de architectuur.

Redactie:

H. van Hoogdalem
D.J.M. van der Voordt
H.B.R. van Wegen

Delftse Universitaire Pers/1986

Uitgegeven door:
Delftse Universitaire Pers
Mijnbouwplein 11
2628 RT DELFT
015-78 32 54

In opdracht van:
Centrum voor Architectuuronderzoek
Technische Hogeschool Delft
Afdeling Bouwkunde
Berlageweg 1
2628 CR DELFT
tel. 015- 78 13 08

Tekstverwerking : Astrid Aukes
Samenstelling : Astrid Aukes en
bibliografie : Olga Minetti
Reprowerk : Henny van der Meulen
Fotografie : Fotografische Dienst Bouwkunde
of door de auteurs
Drukwerk : Huisdrukkerij TH Delft

CIP GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Tussen

Tussen pen en potlood : over onderzoek en ontwerp van de gebouwde omgeving : feestbundel opgedragen aan prof.dr. D. de Jonge / red.: H. van Hoogdalem, D.J.M. van der Voordt, H.B.R. van Wegen. - Delft : Delftse Universitaire Pers - Ill.

Uitg. in opdracht van het Centrum voor Architectuuronderzoek, Afdeling der Bouwkunde, Technische Hogeschool Delft. - Met bibliogr., lit.opg.

ISBN 90-6275-236-5

SISO 719.22 UDC (711.4+72) (492)

Trefw.: bouwkunst ; Nederland / stedenbouw ; Nederland.

© 1986 Centrum voor Architectuuronderzoek

No part of this book may be reproduced in any form by print, photoprint, microfilm or any others means without written permission from the publisher: Delft University Press.

5. VAN BIJLMERMEER TOT VENSERPOLDER

Interview met prof.ir. C.J.M. Weeber

Sociale wetenschappen en autonome architectuur

In zijn artikelen over formele objectiviteit in de stedenbouw (1,2) relateert Carel Weeber de invloed van de mens- en maatschappijwetenschappen op het architectonisch ontwerpen.

Weeber: Sinds de euforie van de 'anti-autoritaire maatschappelijke relevantiebeweging' rond 1968 wordt de architectuur vooral gelegitimeerd via andere disciplines en lijkt het vak gesociologiseerd, geëcologiseerd, gebiologiseerd, gesemiologiseerd, gepsiologiseerd, gepoliticologiseerd, geantropologiseerd, geëconomiseerd, gehistoriseerd. De problematiek op vormgevingsgebied komt hierin alleen verbaal aan de orde en is bovendien slechts op belevingsaspecten gericht. Het gevolg is een ontwerp-productie die a-architectonisch is. Nodig is een opnieuw ontwikkelde disciplinaire architectuuropvatting en een terugkeer van het stedenbouwkundig ontwerpen als autonome discipline. Je ontwerpt geen stad door de beleving ervan te beschrijven het gaat om recepten, ook in de stedenbouw, d.w.z. methodieken die hanteerbaar zijn op het gebied van kwaliteitsbeheersing in het productieproces van de ruimtelijke ordening en die met name gericht zijn op de visuele kwaliteit van het tot stand te brengen milieu.

De ontwikkeling van "objectiverende, formele plantechieken" vormt voor Weeber een van de belangrijkste uitgangspunten in zijn ontwerppraktijk. Wat hiermee bereikt is kan een ieder zelf gaan beoordelen in een grote reeks gerealiseerde ontwerpen, waaronder bijvoorbeeld de woongebouwen Peperklip en Pompenburg te Rotterdam, de Zwarte Madonna in Den Haag, het Arenaplan in Alphen aan den Rijn en het stedenbouwkundig ontwerp en blok I voor de Venserpolder in Amsterdam (3).

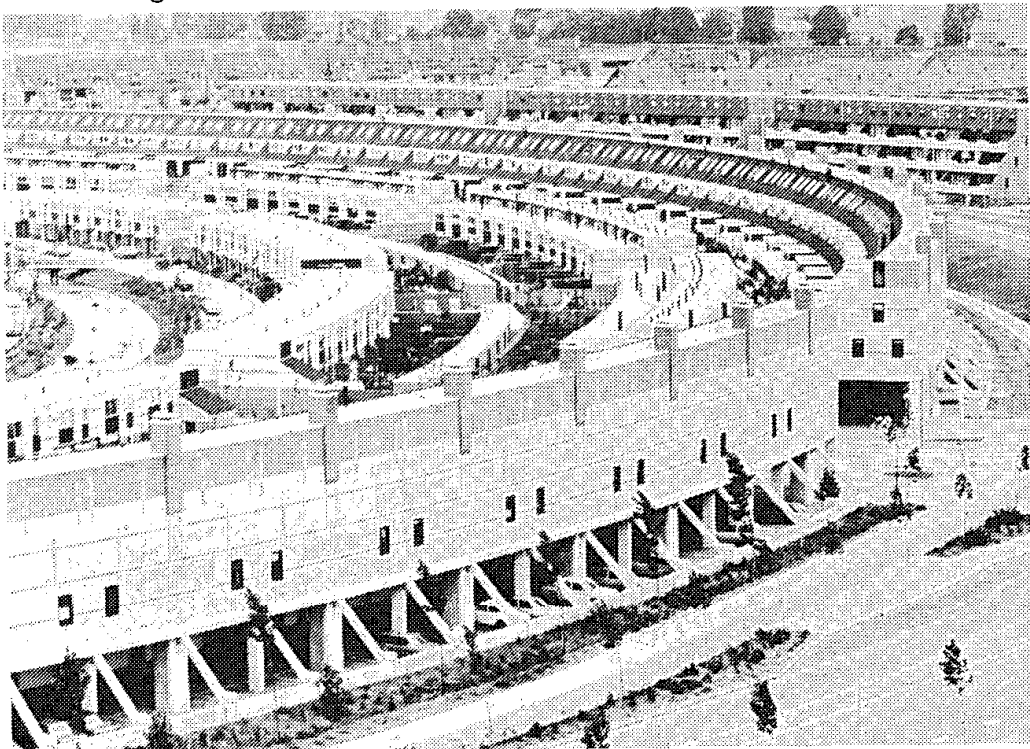
De Venserpolder vormt een belangrijk element in de ontwikkeling in Amsterdam "Van Berlage tot Bijlmer" en daarna, met respectievelijk een gesloten bouwblokkenstructuur, vrijstaande hoogbouwblokken in het groen en een terugkeer naar het (bijna) gesloten bouwblok. Bovendien lijkt de Venserpolder een duidelijke reactie op de "nieuwe truttigheid" van de zeventiger jaren. De polemische inslag van Weeber's commentaren en het feit dat Dick de Jonge zowel intensief betrokken is geweest bij (de kritiek op) de Bijlmermeer als bij de kleinschaligheid en variatie van de jaren zeventig vormden voldoende aanleiding voor de redactie om met Carel Weeber te gaan praten.

De vrijheid van de kunstenaar-architect

Ter voorbereiding van dit interview gaven we Weeber onder meer De Jonge's proefschrift mee.

Weeber: Op zichzelf een interessant boek, omdat hij daarmee veel op een rijtje zet. Nu denk ik: dat boek had in 1960 een bekend boek moeten zijn. Ik verbaas me er over, dat het boek van Habraken uit diezelfde tijd is ingeslagen als een bom, er is een hele opleiding op gebaseerd, terwijl het boek van De Jonge eigenlijk onbekend is gebleven, dat hebben we nooit gelezen. Kennelijk sloot zijn boek niet aan op de op dat moment in architectenkringen gangbare interesses. Wat ook een punt is: er ligt een sfeer rond dat onderzoek, waarbij de architect als verdacht persoon tussen de regels is terug te vinden. Blijft de vraag: waarom krijgen mensen niet wat ze willen? De Jonge heeft de neiging om te zeggen, dat dit komt door de moderne architecten en planners.

Maar waarom zouden diezelfde architecten voor bepaalde groepen in de samenleving wel maken wat nodig is en voor andere groepen blijkbaar niet? Er is kennelijk een systeem waarin de architect de vrijheid heeft om dingen te bedenken die sommige mensen niet willen. De samenleving zit zo in elkaar dat je in de zwakke sektor van de woningwet de meeste vrijheid krijgt om te experimenteren. Het heeft te maken met machtsstructuren. De verdeling van de macht maakt uit welke sectoren het slachtoffer kunnen zijn van bepaalde ontwikkelingen. Wat dat betreft is de woningbouw niet anders dan andere sectoren in de samenleving.

1. ...De samenleving zit zo in elkaar dat je in de woningwet de meeste vrijheid krijgt om te experimenteren

2. ...Ik denk dat een architect niet anders kan dan dingen maken die hij zelf mooi vindt.

Maar hoe komt het dan dat mensen die macht hebben er vaak zulke andere ideeën op nahouden dan mensen die géén macht hebben? Als je bijvoorbeeld het concept achter de Bijlmer bekijkt, had er voor hetzelfde geld en met dezelfde woningdichtheid toch ook een heel ander plan gerealiseerd kunnen worden, dat meer zou hebben aangesloten bij bewonersvoorkeuren? De attitude van ontwerpers ten opzichte van de gebouwde omgeving blijkt in de praktijk vaak sterk te verschillen van de manier waarop bewoners vormen en ruimten beleven en gebruiken.

Weeber: Er zijn blijkbaar verschillende soorten percepties. Er zit bij alle architecten een groot verschil tussen de vormgeving van het gebouw en de vormgeving die de bewoners leuk vinden. Wij zijn opgevoed vanuit een functioneel gedrag. Kijk maar bij het afstuderen of in de projecten, een woningwethuisje getekend, de student gaat het inrichten: één Le Corbusier stoel. Dat ziet er aardig uit en vanuit dat concept is ook het gebouw ontworpen. Komt de bewoner, dan valt op dat hij het helemaal volpropt. De vensterbank vol bloemen en witte poezen, een lamp waar je je kop aan stoot, dan denk ik: wat moet ik nou toch ontwerpen voor die mensen? Ik denk dat geen architect in Nederland in staat is te ontwerpen vanuit het interieur dat hij uiteindelijk in zijn gebouwen krijgt. Zodra je op deze school komt en dus in aanraking komt met architecten, ga je de wereld anders bekijken. Ik denk dat een architect niet anders kan doen dan dingen te maken die hij zelf mooi vindt. Of het door anderen ook mooi gevonden wordt is een andere zaak.

De architectuur heeft zich niet anders ontwikkeld dan andere sectoren in de cultuur. Denk aan schilderkunst of muziek. Je ontwerpt bij wijze van spreken voor architecten en krijgt al gauw gesloten discussies binnen de discipline.

Smaakloze stedenbouw

De stedenbouw was tot in de 19e eeuw geen artistieke productie. Maar later, door een koppeling van stedenbouw met beeldende kunst, werd het stadsbeeld, gezien als esthetisch object en zie je in de stedenbouw ontwikkelingen op gang komen die los staan van de behoefte. De Bijlmermeer is typisch zo'n geval dat stedenbouwers kans zien om iets te maken en door te drukken naar eigen inzicht, maar dat gebeurt later ook. Voorhof, Tanthof, de Venserpolder, kennelijk kun je om de tien jaar iets anders bedenken. Dat is eigenlijk absurd. En het staat blijkbaar behoorlijk los van wat er aan behoeften leeft.

Maar je kunt toch niet zeggen dat het allemaal alléén vanuit esthetische overwegingen gebeurt? De ideeën over licht, lucht en ruimte van iemand als Le Corbusier hebben toch ook te maken met functionele concepten?

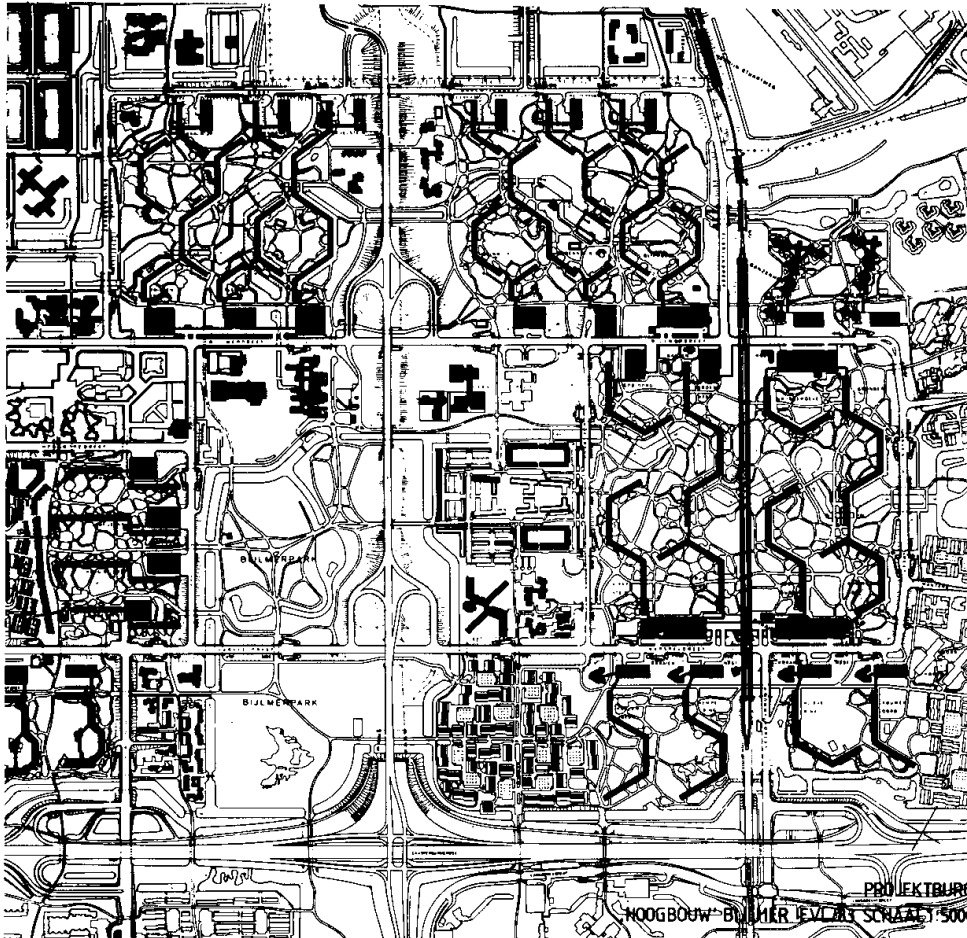
Weeber: Ook Le Corbusier's concept is esthetisch. Het is als het ware de uitbeelding van die begrippen maar je kunt op een andere manier net zoveel licht en lucht voor elkaar krijgen. Ik denk niet, dat er in de Tanthof minder licht en lucht aanwezig is dan in de plannen van Le Corbusier.

Ook de Tanthof vertoont een bepaalde esthetica, die meer de beschutting, het terugtrekken in het eigen milieu, huiselijkheid en landelijkheid benadrukt. Je kunt met hetzelfde programma van eisen een Tanthof tekenen of een Bijlmermeer.

Ik zou die grillige, willekeurige afwisseling willen doorbreken, De stad is er bij gebaat. Opnieuw naar een smaakloze (niet smakeloze!) stedenbouw. Het voldoen aan een aantal basiseisen waarmee je een stad kunt maken, zonder het stadsbeeld vast te leggen, dat wordt later ingevuld. Dus niet de stedenbouwer als vormgever van het eindbeeld, geen gepuzzel alsof hij aan een groot gebouw bezig is. Lever een kader waarin gebouwd kan worden, waarin de techniek kan worden ondergebracht en waarmee vervolgens architecten en gebruikers uit de voeten kunnen. De Venserpolder is in wezen zo'n plan, waarin blokken gebouwd zijn, wat in dit geval voor de hand lag, gezien het strakke programma en de afgemeten plantijd. De Venserpolder moest binnen 5 jaar af zijn. Het had ook anders gekund, als de plantermijn onbepaald was geweest. Dan hadden er wellicht ook eengezinswoningen, bungalowtjes, torens en schijven in gebouwd kunnen worden, zonder dat het plan zou zijn aangetast.

Er was in de Bijlmermeer, dat eigenlijk ook als een groot grid is uitgelegd, méér aan de hand, een hele uitgesproken visie: absolute scheiding van verkeerssoorten, functiescheiding, uniforme hoogte, zo van: in Amsterdam is alles 4 à 5 lagen, dan in de Bijlmer ook alles even hoog, weliswaar 9 lagen op onderbouw, en daarboven het ene 'Vondelpark' na het andere, dat was een formeel uitgangspunt.

Weeber: In de Venserpolder werd de hoogtegrens bepaald door het feit dat je geen lift mocht gebruiken, dat betekent maximaal 4 of 5 hoog. Bij 3 hoog zou het plan niet haalbaar zijn geweest.

3. ... in de Bijlmermeer is het net zo ingewikkeld een adres te vinden als in de Tanthof. Het lijkt er eigenlijk toch op, het is alleen een andere methode

Het lijkt er op dat voor jou formele objectiviteit vooral neerkomt op het toepassen van geometrische, eenvoudige vormen: rechthoeken, cirkels.

Weeber: Nee, het gaat mij om het zoeken naar formele evidentie, vanzelfsprekendheid. Als je in Zwitserland tegen een berg moet bouwen, kun je niet altijd een rechthoekig grid gebruiken, maar moet je de hoogtelijnen volgen. Dat is een ander soort vanzelfsprekendheid. In een polder is het logisch dat de sloten volgens een rechthoekig stelsel lopen. Dat is in allerlei opzichten voor de hand liggend, bijvoorbeeld voor het beheer ervan.

Het is wel zo dat het vaak uitkomt op een geometrisch patroon, als er geen aanwijzingen zijn vanuit de omgeving om het anders te doen. Het is vaak het minst vraagtekens oproepende principe. Het is niet toevallig dat door de eeuwen heen in allerlei culturen waar sprake is van planning

geometrische steden zijn gemaakt. Er is nog iets anders: openbaarheid. Mensen blijven niet meer hun leven lang op dezelfde plek, maar zijn steeds mobieler geworden. Dan is het prettig, als je ergens komt, dat je snel merkt hoe het in elkaar zit, dat is een kwaliteit van gridsteden. Vandaar mijn irritatie over de stedenbouw vanaf 1965. Als je in de Tanthof loopt snap je het niet. Het chaotische, voor- en achterkanten van huizen willekeurig gekombineerd, straatnamen die niet logisch zijn; je loopt op een paadje dat 'Dreef' heet en vijftig meter verder opeens 'gracht'. Dat gebrek aan helderheid gaat ten koste van openbaarheid.

Toch blijken bewoners en ook 1e jaars bouwkunde studenten de Tanthof duidelijk te prefereren boven een rechtlijnige, 'duidelijke' wijk als de Voorhof.

Weeber: De woonsatisfactie schijnt hoog, maar desondanks constateer ik gebreken.

Is dat criterium van de weg snel vinden, je kunnen oriënteren in vreemde steden, niet een beetje 'jet-setterig'? De meeste mensen reizen langs bekende routes, en komen hooguit op vakantie in vreemde steden.

Weeber: Het gaat niet zozeer om de weg vinden, dat is secundair, het gaat erom dat niet voortdurend de indruk ontstaat dat je een indringer bent in een vreemd milieu.

Laat ik het zo zeggen: in de stad verwacht je tot een bepaald schaalniveau een zekere algemeenheid. Ik vind Berlijn met z'n bouwblokken en die vol gebouwde binnenhoven een mooi voorbeeld. De onmiddellijke woonomgeving mag best chaos hebben, maar moet gekoppeld zijn aan een openbaar netwerk.

In recente buitenwijken zoals Tanthof en Zoetermeer is de maat waarover zich de chaos manifesteert te groot. Daartegenover slaat in de Bijlmermeer de helderheid te ver door, tot aan de voordeur.

Waarom ben je in de Venserpolder niet gewoon doorgegaan op het concept van de aangrenzende Bijlmermeer: een helder concept op grote schaal, wegenstructuur volgens het gridpatroon, met alle mogelijkheden om daarbinnen te differentiëren!

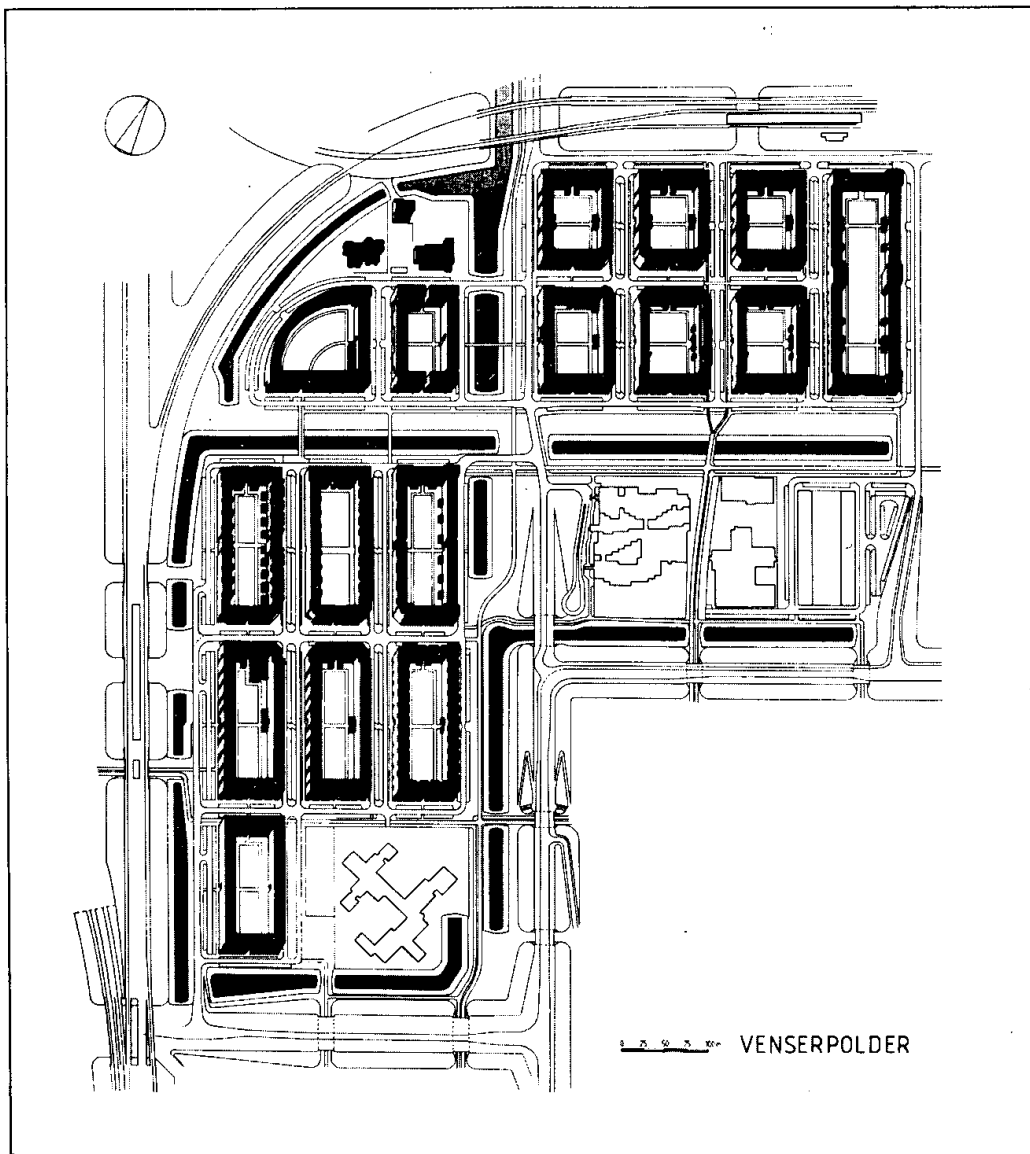
Weeber: Er zijn daar een aantal zaken die blijkbaar beter kunnen, dus wat dat betreft vind ik die Bijlmer ook niet helemaal geslaagd.

De Bijlmermeer is een Kafkaïaanse kasbah, het is er net zo ingewikkeld een adres te vinden als in de Tanthof. Het verschil tussen voor- en achterkant, de formele en informele kant van de stad, dat mis je daar.

Maar het belangrijkste is, dat ik niet op de Bijlmermeer niet wilde voortborduren, omdat ik dat concept te extreem vind en wilde aanhaken op een ander gegeven: Amsterdam-Zuid. Het verschil is o.a. dat in de Venserpolder de binnenhoven groter zijn en openbaar, dat is een experiment.

Maar daar is toch al eerder meer geëxperimenteerd, bijv. door Van de Broek in het Vroesenlaan project van voor de oorlog?

Weeber: De Vroesenhof kun je niet openbaar noemen, als je daar binnenloopt voel je je onmiddellijk in het domein van de bewoners. Die tuin is een kijktuin. Ik wilde ook niet het groen van de stroken bouw, direct grenzend aan wegen, zonder afscheiding, in wezen het concept van Le Corbusier: een groot groen gebied met flatjes er in, waarin het groengebied verder niet wordt gedifferentieerd. Als je hoven maakt krijg je het verschil tussen straatkant en hofkant.

4. ... ik wilde aanhaken op een stedenbouwkundige traditie die al vóór de Bijlmer bestond, zeg maar Amsterdam-Zuid, maar mijn binnenhoven zijn wel groter en opbaar, dat is een experiment...

Om terug te komen op jouw pleidooi voor 'formele objectiviteit': je hebt gesteld, een vorm of formeel kader ontleent de objectiviteit aan consensus t.a.v. de keuze van die vorm. Bedoel je consensus tussen stedenbouwers en architecten?

Weeber: Ook de politiek; zeg maar die instanties waar het plan wordt goedgekeurd, beoordeeld, ambtelijk uitgewerkt en volgehouden moet worden. Een plan is iets wat jarenlang mee moet, door verschillende handen gaat, zo'n plan moet als vanzelfsprekend worden ervaren.

Dat betekent toch ook dat je een beeld van het stedelijke hebt en niet alleen maar een functiekaart of vlekkenplan?

Weeber: Nee, ik maak daar onderscheid in, ik heb het over de (twee-dimensionele) kaart. Over die kaart moet consensus bestaan. Dat is het enige wat je in handen hebt, waarover je op termijn garantie kunt geven.

Wat staat er op die kaart?

Bebouwd en onbebouwd gebied, verhard, onverhard, water, leidingen, groen en eventueel de geomorfologie.

Gesloten bouwblokken? Verkavelingen?

Hoeft niet, ik wil eigenlijk de verkaveling eruit houden.

Jij hebt voor de Venserpolder het stedenbouwkundige plan gemaakt en het als architect, tezamen met andere architecten, ingevuld met gesloten bouwblokken. Dat is bijna reactionair ten opzichte van de Bijlmermeerconcepten, je draait de klok terug naar Berlage's Plan Zuid, dat is ook een manier om consensus te bereiken.

Weeber: Dat heb ik ook gemerkt. Met name met betrekking tot de infrastructuur. Publieke Werken herkende het meteen. Overigens geloofden ze me niet toen ik aangaf: dát zijn de bebouwingsgrenzen en dáár blijft het onbebouwd. De reactie van Publieke Werken was: "Als straks de architecten komen, beginnen zij toch opnieuw te verkavelen". Pas toen het eerste plan klaar was, zijn de pijpen, kabels en wegen aangelegd. Maar dat het gesloten bouwblokken zijn geworden heeft te maken met het feit, dat het stedenbouwkundige plan van de Venserpolder niet echt als stedenbouwkundig plan heeft gefunctioneerd, in de zin van op langere termijn een kader te bieden, waarin je kunt bouwen. Het architectonische plan en het stedenbouwkundig plan vielen in feite samen.

Formele en functionele kwaliteit en het programma van eisen

Belangrijker nog dan de discussie over formele kwaliteit is de vraag, welke consequenties de keuze van een bepaalde vorm heeft voor het wonen zelf. Van ontwerpers mag je verwachten dat ze proberen iets moois te maken en dat is meestal subjectief, maar het ontwerp mag niet in strijd zijn met functionele kwaliteit. Kan eigenlijk wel gesproken worden van de "autonomie" van de architectonische vorm? Formele en functionele kwaliteit staan toch niet los van elkaar?

Weeber: Op hetzelfde programma kunnen verschillende gebouwen ontworpen worden. Neem een prijsvraag, als je die analyseert blijken er altijd een aantal concepten mogelijk. Maar het is geen omkeerbare zaak. Je kunt dus met eenzelfde programma van eisen vele ontwerpen maken, het programma is dus niet terug te schrijven uit het ontwerp.

Functioneren deze ontwerpen ook allemaal evengoed? En hoe kun je voldoende waarborgen inbouwen om aan de functionele kwaliteitseisen te voldoen? Over het algemeen geldt het programma van eisen als belangrijkste middel om gebruikerswensen in het ontwerpproces in te brengen. Je hebt in dit verband wel eens gezegd: dat is een aardige taakverdeling, iemand maakt het programma van eisen, dat hoeft de architect niet te doen, hij leert het uit zijn hoofd, gaat aan de slag en zorgt dat het ontwerp aan het programma van eisen voldoet. Toch heeft de architect volgens ons ook zelf een specifieke verantwoordelijkheid op basis van zijn vakdeskundigheid. Wanneer bijvoorbeeld in de Peperklip wél het programma is verwerkt, maar het gebouw functioneert niet goed, dan kan de architect zich niet zonder meer op het programma beroepen. Eigenlijk zou je een soort lijstje in je hoofd moeten hebben, impliciet, om je ontwerp op gebruiksgeschiktheid na te lopen.

Weeber: Dat programma van eisen voor de Peperklip vroeg om veel woningen en ook grote woningen, wat je vrij moeilijk kunt vertalen in het portiektype. Een vijfkamer portiek is een vrij zeldzaam type. Hoe dan ook, er waren toen een aantal argumenten om te zeggen: stop de vijfkamerwoningen in de vorm van maisonnettes gestapeld op elkaar. Achteraf denk ik dat dit fout was, ze hadden het programma moeten veranderen, dat is niet gebeurd. Als je de mensen een plezier wilt doen, ook die uit Suriname komen, denk ik dat ze prettiger zouden wonen in die tijdelijke woningen die in renovatiewijken staan. Als ik vantevoren geweten had dat de Peperklip zou worden bevolkt door ongeveer de helft buitenlanders, dan had ik misschien een ander ontwerp gemaakt, maar dat is achteraf praten. De sfeer in zo'n wijk, nieuwbouw, dat is toch in de eerste plaats voor de Nederlanders, voor de buurt, voor onze buurt. Op informatie-avonden was 90% Nederlander en ergens achterin zit een Surinamer. Dat blijken dan later de meeste bewoners te zijn van de Peperklip!

Natuurlijk zijn de vorm en de fases van planning en beheer niet te scheiden, maar in het bureaucratisch systeem ligt een duidelijke taakverdeling verankerd. In een programma van eisen van een woningbouwvereniging zit het beheersprobleem verdisconteerd. Zo ook woonwensen. Bijvoorbeeld: grote gezinnen bij voorkeur op de begane grond, de auto niet te ver weg van de woning, tuintje aan de achterkant, enz. enz. Als architect mag je daar commentaar op geven. Maar ik acht het niet mijn taak het programma op te stellen. Ik kan het wel en doe het ook voor opdrachtgevers die geen verstand van bouwen hebben, dan ga je praten en je krijgt een programma van eisen op tafel.

Het programma wordt dan misschien niet altijd door de architect/ontwerper opgesteld, maar wel door een bouwkundige of bouwkundig opgeleide mensen. Als je dit vanuit opleidingsperspektief bekijkt, moet daar naast een

weet is dat we in de architectuur weer in een nieuwe fase zitten. En dat je kunt experimenteren in de zwakste sectoren. Of, dat is een heel andere groep, de welgestelden. Daar geeft het niet als dat een keer mislukt.

Geeft dat niet een grote verantwoordelijkheid voor de ontwerper? En vereist experimenteren niet tevens, dat je naderhand vaststelt of er iets van terecht is gekomen? Je kunt minstens twee typen experimenten onderscheiden in het aldoende of ontwerpend onderzoek. De een experimenteert in de marge, de ander houdt zich bezig met hele fundamentele zaken, en haalt die vervolgens overhoop om alles opnieuw te ordenen. Maar je weet gewoon dat een aantal mensen daar behoorlijk de dupe van kan worden, dat het maatschappelijke schade kan aanrichten.

5. ...Als je in Nederland problemen wilt vermijden, bouw dan eengezinshuizen ...

Weeber: Dat lijkt overdreven. Over de gebouwde omgeving wordt relatief weinig wordt geklaagd. De Bijlmermeer is nooit meer herhaald, dat is een keer geweest, dat gebeurt niet meer. Maar wat hoor je over bijv. Ommoord? Daar hoor je nooit wat over.

Tenzij je misschien Turks of Marokkaans leert. Wat noem je op een bepaald moment een probleem. Als de mensen elkaar echt in de haren vliegen of de boel in de fik steken? Of als mensen minder plezierig leven als dat eigenlijk zou moeten? Dat heeft natuurlijk alles te maken met de verantwoordelijkheid van de ontwerper. Als je kijkt naar het leegstandsprobleem etc., dan kom je zulke problemen toch vooral tegen in bepaalde projecten, die zijn niet gelijkmatig over alle projecten verdeeld. In wijken als Ommoord, waar medewerkers van Bouwkunde onderzoek hebben verricht, blijkt méér sociaal isolement voor te komen, kinderen spelen minder buiten etc. Je kunt misschien zeggen dat het geen problemen zijn van leven of dood, maar het zijn wel degelijk problemen.

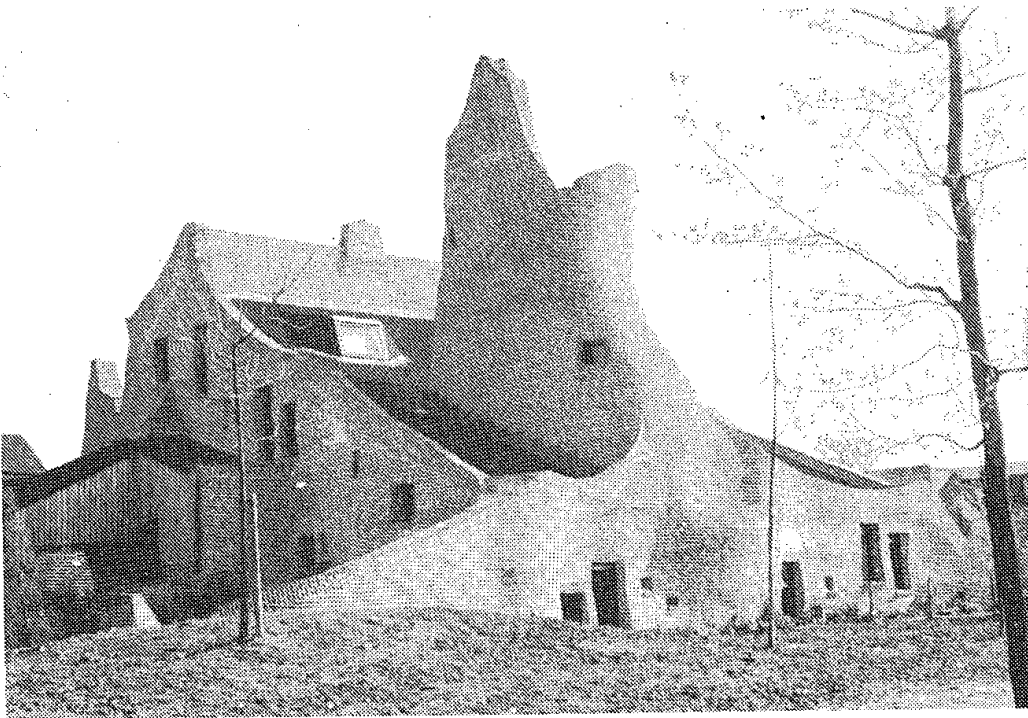
Weeber: Het zijn problemen. Maar kun je zorgen dat in de woningbouw de problemen minder zijn dan in de rest van de samenleving? Wat dat betreft heb ik niet zoveel illusies over de effecten van architectuur. Sommigen verwachten dat met nieuwbouw problemen van andere sectoren worden opgelost. Nu weten we dat het niet zo is.

Niettemin constateert bijvoorbeeld Oscar Newman, dat huisvesting van laag-sociale groepen in hoogbouw tot extra grote problemen leidt, er komt méér vandalisme voor, inbraken, drugs etc. Uit dit soort onderzoek blijkt dat via stedenbouw en architectuur een wellicht geringe, maar zeker niet verwaarloosbare bijdrage geleverd kan worden.

Weeber: Als je in Nederland, problemen wilt vermijden op dit gebied, bouw dan eengezinshuizen. Dat is een beheersbaar milieu. Doe dat dan als je geen problemen wilt hebben in de stad. Trek jij die konsekwentie maar, ik zou me er niet tegen verzetten, als Nederland over zou gaan tot het rücksichtloos bouwen van eengezinswoningen. Als je het aan de vrije markt overlaat is het blijkbaar toch de meest geëigende woonvorm in onze cultuur. Met een eengezinswoning hoef je ook niet meer te experimenteren, die zijn bekend.

Op dat moment valt ook de behoefte aan de architect weg. Neem Azië, daar is geen architect te bekennen, maar het staat vol met huisjes en waarschijnlijk wordt er goed gewoond. Het ziet er rommelig uit, maar in hun ogen is het waarschijnlijk prachtig. Zij hebben een hele andere soort inzet en ambitie dan wij. Wij willen onze steden mooi maken. De vraag is: waar ben je op uit? Wij zijn uit op het menselijk geluk. Waar De Jonge over schrijft is het konstateren van het grote ongeluk. Of je het menselijk geluk kunt beïnvloeden is een moeilijk vraagstuk. Dat is ook mijn irritatie over inspraak, dat bij architecten de pretentie bestaat dat ze kans zien om bij te dragen aan dat geluk. Je kunt je afvragen of solidariteit met zwakke groepen niet tegelijkertijd het accepteren van die groepen betekent. Je plaatst je zo buiten de macht. Als je met gebruikmaking van de regels, zoals die zijn vastgelegd in de volkshuisvesting, producten maakt waardoor kritiek ontstaat, bereik je méér, omdat er dan over die regelgeving nagedacht wordt, dan wanneer je producten maakt waar die

kritiek, door allerlei factoren, niet meer boven water komt. Het is waar dat via inspraak de bewoners zich met het produkt gaan identificeren, maar daarmee worden ze in zekere zin lamgelegd. Als je inspraak hebt gehad, kun je later niet meer zeuren over die woning, je was er zelf bij.

6. ... Met een eengezinshuis hoef je niet meer te experimenteren. Op dat moment valt ook de behoefte aan de architect weg ...

Ook een rol speelt, dat wij de samenleving idealiseren. De stad is uit de nood geboren. Wij maken van de nood een deugd, dat is het aardige van mensen. De stad is een bron van cultuur, bron van geld, maar uiteindelijk is het behelpen. Dat de stad nog steeds bestaat komt omdat voldoende mensen in de samenleving daar blijkbaar bij gebaat zijn. Maar je maakt mij niet wijs dat mensen voor hun lol in het Oude Westen gaan wonen. Ze hebben geen andere mogelijkheid. Ze vragen me weleens, zou jij in de Peperklip willen wonen? Ik ben niet in de situatie dat ik voor die keuze sta, dus kan ik die vraag niet beantwoorden.

Noten

- 1) Weeber, C. (1979), Formele objectiviteit in stedenbouw en architectuur als onderdeel van rationele planning. Plan (1979) no. 2.
- 2) Weeber, C. (1981), Geen architectuur zonder stedenbouw. In: H. de Haan en I. Haagsma, Wie is er bang voor nieuwbouw. Intermediair bibliotheek, Amsterdam.
- 3) Zie b.v. Das, O. (1984), Wat heeft Weeber bereikt met zijn formele objectiviteit? De Venserpolder nader bekeken. De Architect (15) no. 5, p. 48-53.